

XIV.

B e s k r i v e l s e

Lofoden, Vesterdaalen, Annenæs, Røst og Børsen.

oder

Aar 1591 *)

*) See her foran S. 361.

[af. Erik Hansen Schönbeck]

XIV

1 1 1 1 1 1 1 1 1 1

1 1 1 1 1 1 1 1 1 1

1 1 1

(*) 1 1 1 1 1

1 1 1 1 1 1 1 1 1 1

En saare kort, dog sandbru Beskrivelse om Lofothens, Westraalen, Annenæs, Kofst og Berøen, hvorledes Landene see sig, hvad Handel der har været brugt, udi gamle Dage med Fiskerie, Kjobmandskab og andet saadant, og hvad Handel der nu bruges. Tilsammenfrevet 1591.

I.

Om Westraalen, Lofothens, Kofst og Berøen.

Disse tre Præstegjeld, som ere Westraalen, Lofothens, Kofst og Berøen, ere eet Fogderie, og strække de sig fra Menlandet og ret ud i Havet, ligesom trende Grene fra et Træ, udi Vest, Sydvest og Nord Nordost, og er her udi dette Fogderie, saavel som over al Nordland, en saare unaadig Himmel, og et saare uskadigt Veir, hvis Lige jeg intet Sted befundet haver, saavidt som jeg har vandret.

2.

Om Ljelle Sund.

Førend jeg begynder paa Lofothens og Westraalens Beskrivelse, da maa jeg tale noget om Lodingens Præstegjeld, af hvilket Præstegjeld kommer en Part til Lofothens og Westraalens Fogderie, som er det store Fiskevård Bøge, med andre omliggende smaa Fiskevård og andre Gaarde. Deltige ogsaa Gjerøen, som er et Annex til samme Lodingens Præstegjeld, som herefter skal videre forklares; men al den anden Part af Gjeldet kommer Salten Lehn til. Udi dette samme Præstegjeld Lodin-

gen ligger dette Sund, som man almindeligen kalder Tjelle Sund, og det samme Sund skiller Væstraalen og Lofthøen fra det store almindelige Land, som er landfast med Sverrig og Halland; og er dette Tjellesund 3 Vægsø langt, og begyndes ved Lødingen og naaer til Græsholmen, som er en omflydt Holm, og ligger Norden for Lødingen.

3.

Om Væstfjorden.

Væstfjorden er en stor farlig og slem Fjord at fare over; syv Vægsø lang og fire Vægsø bred over. Denne samme Væstfjord begyndes ved et Værd kaldet Vælsøvær, og ligger udi Stege Sogn, og løber hen udi det store vilde Hav igjen Norden for Trondenæs, ved et Sund kaldes Thorsund, og her begyndes Senen Lehn, udi hvilket Lehn Thrundenæs ligger, hvilket Thrundenæs er et stort Præstegjeld, ja det største som findes skal udi Trondhjems Biskops Stift. Det samme Præstegjeld har Bispen af Trondhjem, og holder fire Capellaner der, og har deraf en stor Rente, og findes der ingen skønnere Kirke norden for Trondhjems Bye, end den som findes her paa Thrundenæs; thi den er opmuret med herlig Steen, og har været herlig beprydet i gamle Dage. Væsten for Thrundenæs eller Senen Lehn ligger det Lehn Annenæs, som er et Præstegjeld og et Fogderie, og har her paa dette Annenæs udi gamle Dage været Borgemeester og Raad, og de Raadmænd udi Bergen og de Borgemeestere have haft det udi Forlehnning, som herefter udi Annenæs's Beskrivelse videre skal omtales.

4.

Om Lødingen.

Sanden op til Thrundenæs eller Senne Lehn ligger et Præstegjeld, kaldes Lødingen, og det strækker sig indtil Gjemts Strømmen sex store Vægsø, og det er landfast med det menige Land. Men det Land, som Lødingen Præstegjeld ligger paa, er en omflydt Ø, som er vel 14 Vægsø omkring, og kaldes samme Ø Hinden.

Om Bøge.

Nordost for Gjemss, Strømmen ligger tvende Fiskeværd; det ene ligger Norden for Østnfjorden, og kaldes Bøge. Denne Fjord, som vi kalde Østnfjord, den er en Bøgs lang og $\frac{1}{2}$ Bøgs bred, og strækker sig udi Nordost og endes udi Lødingen Præstegjeld.

Dette Fiskeværd Bøge har i gamle Dage været en Kjøbsted, og der findes endnu udi Trondhjem gamle Privilegier, som lyde om samme Bøge, men nu er det ikke andet paa denne Dag end et armt Fiskeværd, og der boer ikkun 10 eller 12 arme elendige Stakkarle.

Her findes et Sted paa denne De Bøge en stor Helle, som man kalder Konning Haagens Heller, det er en stor vægtig Steen, og ingen kan komme paa denne Klippe, medmindre han har en lang Stie og sætter dertil. Ovenpaa denne Klippe er gjort en stor høi Vare af andre smaa passelige Stene, og her gaaer almindelig Ord blandt den menige Mand, at Konning Haagen med sine Hoffinder skulle have gjort det samme Vare, og staaer endnu paa denne Dag og holdes ved Magt til hans Ihukommelse.

Strax Østen for denne samme høie Klippe er en stor rund Plads og stot inden udi; men uden omkring i Runden er der satte med Stene, den ene hos den anden, og er hoer Steen saa stor som to Karle vel kunne løfte den afsted; og, efter gamle Sagn, da ere Mange i den Mening, at Konning Haagens Paulun skulde have staaet paa det samme Sted, og han skulde have haft der sit Tilhold.

Desligeſte siges her af alle gamle Folk: at de Engelske skulde haft her en mærkelig og drabelig Handel og Kjøbmandskab for det store Fiske-rie, som her har faldet i gamle Dage. Her har og været en stor og mærkelig Messebog paa Latin, og skreven efter den gamle papistiske Wiis, hvilken Bog holdes for at være givne til den Kirke her udi Bøge af de Engelske.

Det egt. norske Vid. Selsk. Skr. i 19 Aarh. 1 B. 2 S. M m m

Om Voge Kalf.

Hos dette samme Fiskevård Voge og paa det samme Land ligger et stort og høit Fjeld, som kaldes af alle Vænd Voge Kalf, og saamange som have seet dette Fjeld, de sige og mene, at der skal ikke findes et høiere Fjeld udi al Norges Rige, fordi man kan see dette Fjeld 12 Vegs udi Havet, og Fiskerne bruge det til Weed paa deres Fiske-Kelket, det er: Steder udi Havet, som de sidde og fiske paa. De have Weed og Marke paa dette Fjeld, saa at de vide naar de ere paa Steder, som Fisken staaer, og naar de ere der langt fra igjen.

Om Skrogen.

Sanden fra Voge ligger et andet Fiskevård, der kaldes Skrogen, hvilket Fiskerie der kommer Salten Lehn til; og er der imellem disse to Fiskevård, Voge og Skrogen, en halv Vegs tvært over, eller saa bredt, som Drefund er, fra Kronborg og til Helsingborg; og den Fiord som vi kalde Vestfiorden, løber her imellem, og er $1\frac{1}{2}$ Vegs ind paa Bunden.

Imellem begge disse to Vård, Skrogen og Voge, staaer undertiden saa mangfoldig Fisk, den ene over den anden, saa at naar man binder en Jernsteen, som nær veier en 13 Mark paa en Bismar, og binder den paa en Snøre og lader den løbe tilbunds, da kan denne Jernsteen ikke komme ned til Bunden for Fisken, saa tyk staaer den hos hverandre, men Stenen bliver liggende ovenpaa Ryggen af Fisken, og kan ikke trænge sig igjennem ihvor tung og stor Stenen den er.

Men dette er underligt, at ihvor mangfoldig og tyk Fisken staaer og de kaste deres Kroege og Angel ud iblandt dem, da vil den alligevel ikke bide, og de kan ikke faae een af dem, tit og ofte; og de maa sidde over Fisken og kaste deres Angel og Kroege midt iblandt den, og de roe tit og

mange hele Dage tilende, og de faae dog ikke een Gist for al deres Umag; thi Giffen vil ikke altid give Bid og tage udi Angelen; naar Gud i Him-
melen vil besynderlig hjelpe de fattige Folk, da bider Giffen, saasnart Ang-
len kommer udi Soen, saa at de kan ikke drage saa fast Gist udi Vaanden,
som den bider, saa at man kan deraf aabenbarligen see og mærke Guds løn-
lige Domme.

8.

Om Raffte Sund.

Østen fra Voge, en liden Vogsø, løber en mærkelig strid og stærk
Strøm, som kaldes Raffte Sund, og samme Strøm løber af det søndre
Hav og i det nordre Hav, og er den samme Strøm Raffte Sund ikke læn-
ger end een Vogsø; naar Soen floer, da bærer Strømmen Nord paa, og
naar Soen falder, da bærer den Sønder paa, men naar Søe-Strøm-
men bærer ned, og der vil nogen fare igjennem den Sønder paa, da kan de
ikke komme igjennem samme Strøm; ikke heller naar Strømmen bær Sø-
der paa, og Noget vil fare Nord igjennem samme Strøm, da kan de ikke
komme, men maa ligge og bide saa længe, indtil at Strømmen den vender
sig, og bær paa enten at fløde eller at falde, saa kan man komme enten
Nord eller Sønder, ligesom man vil.

9.

Om Gjemse Strøm.

Vesten Voge Landet løber en anden Strøm, som kaldes Gjemse
Strøm; den løber i Sønder og Nord imellem Gjemsoen og Voge; den er
baade bredere og større end Raffte Sund, saa at den som har en god
Styrmand, kan maa frit løbe der igjennem med det allerstørste Skib, som
til er; dog alligevel findes her mange blinde Skjær og blinde Klipper un-
der Vandet, som man kan ikke see, og naar Noget vil fare igjennem Strøm-

men, og er ikke ret vel kyndig, da skal han forbære sig ret vel for Strøm-
baaren og for de blinde Skær, som ligge under Vandet, ellers ere de om
Halsen, førend de vide selv deraf; saa saare farlig er den stemme Strøm,
og allermeest naar Strømmen løber imod Vinden og det blæser noget haardt,
da kan ingen Menneſte komme over uden megen ſtor Livsfare. Det har jeg
ſelv ofte forſøgt med ſtor Livsfare. Og her bliver mange Menneſter udi den-
ne ſamme Strøm, og beſynderlig ved det Sted ſom kaldes Brenden, hvil-
ket er et ſlemt og ſkarpt Næſ, ſom man ſkal ud for.

10.

Om Gjemsvæn.

Hoſ denne Gjemſe Strøm ligger en De, ſom kaldes Gjemsvæn, af
hvilken De Strømmen har ſit Navn, og er den ſamme De omſtydt, og
der boer nogle Folk paa den ſamme De, og der ſtaaer en Kirke paa Den,
ſom kaldes Gjemſe Kirke, og ligger dette Annex til Lødinge Præſtegjeld,
og Præſtegjeldet endes her veſter paa.

11.

Om Hennings Værd.

Oſten for Gjemſe Strømmen ligger et Fiſkeværd, ſom kaldes Hen-
nings Værd; det hører Axel Ugerup til, og der roer udi ſamme Fiſke-
værd en heel Hob Fiſkere, og er eet Koer baade af Voge, af Skrogen, og
af Hennings Værd.

12.

Om Stene.

Fra Hennings Værd og til Stene er en Vegſe, og løber Gjemſe-
Strømmen og derimellem, og er den ſtundum vid, ſtundum ſnever, ef-

ter som Landet flaar sig til, og hos denne Gaard Stene deles den Gjemsøz Strøm udi trende Strømme.

13.

Om Lofothens Præstegjeld.

Ved denne Gaard Stene begynder Lofothens, og er den første Gaard udi Lofothens Præstegjeld, og er her paa samme Stene et saare godt Fiske-
rie, og her roer saare mange Vaade, endog at det er ikke noget Fiskevård, men
en Bondegaard, som kommer Frue Ingeborg eller Hans Person til paa Søen.

En halv Vegsø fra Stene ligger en anden Gaard ved Navn Ørre,
som ogsaa kommer Hans Person til; her roer og en saare Hob Fisk, naar
Fiskeriet er godt; og strax herhos ligger i Nordost et lidet Fiskevård, som
kalder Bunæs, og roer der ogsaa mange Vaade.

14.

Om Brandsholmen.

En halv Fjerdingvei herfra ligger et lidet Fiskevård, som kaldes
Brandsholmen, og det er Bonde. Eje, og der roer en heel Hob Fisk, dog
allene af Helleland.

Nordvest fra Brandsholmen, henved en Fjerdingveis, ligger et andet
lidet Fiskevård, som kaldes Sandsund, og der roer ogsaa en stor Hob Fisk
om Sommeren, men om Vinteren da roer der slet ingen, men de have all-
gevel deres Huse staaende der, de Bønder, som boe udi Lofothens; men
der boer ingen Fisk; men om Sommeren, da roer der meget Fisk.

15.

Om Bøxnæs.

Fra dette Fiskevård Sandsund og til Vassestad en halv Vegsø,
og kaldes den Fjord som der er imellem, Bøxnæs Fjord, og har den samme

Sford sit Navn af en omslydt De, som ligger norden for denne samme Strøm, og kaldes Børnæs, og der ligger mange Gaarde paa dette samme Land, og der staaer en Kirke paa denne samme De, som kaldes Børnæs Kirke, og er den samme Kirke Hovedkirken udi dette Præstegjeld Loføthen.

16.

Om Ballestad.

Fra Brandsholmen og til Ballestad er en stor Vegsø, og er samme Ballestad en Bondegaard som kommer kongl. Majestæt til, og der roer ogsaa en stor Hob Fiskerbaade, dog allermeest af Helleland, og om Sommeren da kommer der Borgere fra Trondhjem med Gods, sælge dem, som boe der, og ligge samme Trondhjems Borgere der over Sommeren og bruge Kjøbmandskab, og segle siden derfra og til Bergen med den Fisk, som de har kjøbt for Bygmeel, Rugmeel, Salt, Jern, Klæde, Lærred og andre saadanne Vare, som de forøende Alt udi Fisk og Lys, hvorudaf de have deres Mæring og Ophold.

17.

Om Napstrøm.

Vesten for Brandsholmen ligger en stor Strøm, som er en stor Vegsø udover til en Gaard, som kaldes Sund, og kommer kongl. Majestæt til, og kaldes denne samme Strøm Napstrøm, og har denne Strøm sit Navn af en Bondegaard, som ligger hos Strømmen, og kaldes Nap, og skær denne samme Strøm af det søndre Hav og til det nordre Hav, og er denne Strøm, Napstrøm, en saare stærk og strid Strøm, og er den reen for Boier og Skjær, saa at her maa løbe store Skibe igjennem, dog med disse Vilkaar, at de see sig vel for, og tage Strømmen udi sin rette Tid, da tør de intet befrygte sig. Dog alligevel paa denne nordre Side er den sneverst, og der løber den allerstridest og haar-

dest, og der ligger store haarde Boier i, ligesom andre store Huse, og de ligge allermeest under Vandet, naar som flod Sæ er; men naar som Sæen falder, da kan man vel see dem.

18.

Om Sund.

Fra Ballestad og til Sund er en stor Begsø, og kommer samme Gaard kongl. Majestæt til, og der roer ogsaa en stor Hob Fiskerbaade, naar som Fiskeriet er godt og forhaanden. Her hos er et lidet Fiskeværd, som kaldes Strømøe, og der roer en stor Hob Fiskere om Sommeren, men om Vintertiden da roer der slet ingen, og der boer ifkun een eneste Mand, men dog alligevel, da staaer der mange Huse, som Bønderne holde til udi om Sommeren, naar de ligge til Udvoers; og imellem denne Strømøe og Sund ligger en liden Fjord, som kaldes Rusfjord; der roer ogsaa en stor Hob Baade om Sommeren, men ikke om Vintertiden. Fra Rusfjord og til Sund er tre Fjerdingvei.

19.

Om Moskenæs.

Fra Sund og til Moskenæs er to store Begsø, og er samme Moskenæs en Bondegaard, som kommer kongl. Majestæt til. Paa denne Gaard ligger en stor Hob Fiskere, hvilke Fiskere kaldes her af menige Mand Baarfæller, med et almindeligt Navn, fordi de komme hid af Helleland, af Salten og af Nummedalen, straxen om Kyndermisse til Fisket, og blive der siden liggende al Fasten og langt ud paa Vaaren; indtil Sommer. Mallet, og dersom der kommer nogen Fisk under Landet, og her bliver noget Fiskerie udi Nordlandet, da faae de Fisk som roer paa denne Gaard, og her falder det allerbedste Fiskerie udi al Nordland, fordi at Fikken gaar ud til Havns igjen ved denne Gaard, efterat den har gjort sin Tid.

Om Gilte-Strømmen og Besselvog.

Imellem Mofkenæs og Besselvog er en liden Strøm som kaldes Giltestrømmen. Denne Strøm er ikke stor, men saare ond. Den skjær af det søndre Hav og i det nordre Hav, og er samme Strøm ikke breddere udoover, end som man kan skyde over med en Pils. Samme Strøm er saare grund. Man kan ikke seile over denne Strøm for sammes farlige Boier, der er hemmelige blinde Klipper, som ligge under Vandet, saa man kan ikke see dem. Strar hos denne Giltestrøm ligger en Bøndegaard, som kaldes Besselvog, og er kongl. Majestæts Gaard. Der roer ogsaa paa samme Gaard en stor Hob Vaarfæller eller Fiskere, men ikke altid, men ikkun allene de Aar, som Fisset er nok til. Til alle disse forskrevne Gaarde er hverken Uger eller Eng. Her saaes ikke een Næve fuld af Korn, men de slaae allene noget lidet Græs, som de kunde holde 5 eller 6 Køer med; dog fødes og holdes deres Fæ og Køer Vinteren over allermest med Mølse, der er: Torstehoved, Tang og Ryggen af Fisken; det fies tilhøbe og gives frit at æde, og dette kaldes af alle Folk her hos os: Mølse.

Det andet Land er intet andet end Mos, Steen, store Moradser og vecken Mark, som Ingen er gavnlig eller nyttig, uden Bjørne og Orne og andre vilde Dyr, som Menneskene plage paa deres Faar, Fæ og Gjeeder.

Om Mofkestrømmen og Hjelle.

En halv Vegs fra disse to Gaarde, som ere Mofkenæs og Besselvog, begynder Mofkestrømmen, og er ikke andet end Himmel, Vand og Steen; men ved Strømmen ligger en arm liden Gaard op til Berøen, som kaldes Røst. Berøen er en svar stor Vegs. Denne lille

Gaard Hjelte er saare berømt for den Narfags Skjold, at naar denne Nofkeftrem er udi sin rette Skikkelse, og Vinden er imod Strømmen, da bær Strømmen saa saare ftrid, og giber fligt et Bulder fra fig, at Landet og Jorden fljelver deraf, Husene ryffes deraf, og en Jernring fom flidder udi Stuedøren, gjort til at drage Døren op med, den ryffes hid og did af Strømmens Brufen og mangfoldig Storm. Mange Mennefter ere udi denne Mening, at der flal være et Hav Svælg udi denne Strøm eller ogflaa flrag udenfor.

Jeg har hørt af mange Mennefter for fandingen at være fagt, at det hænder fig tit og ofte, at der kommer en Hval i fomme Strøm, og dersom Strømmen er den imod, og Hvalen vil igjennem Strømmen, og kan ikke komme, da flringer den heit op i Veivet, og mener, at den flal komme igjennem, men den kan ikke, men maa fllet tilbage igjen. Dette Spil vover den tit og ofte; men naar den fornemmer, at den kan ikke komme frem for denne flride Strøm, da giber den et flort Skraal af fig, fom det var en flor Øxe, og fliden bliver den borte, faa at man feer ikke mere til den. Det flkeer vel tit og ofte, at man finder her døde Hvale, ja meefft hvert Nar findes en eller to døde Hvale udi en liden Vig, fom kaldes Nefflandskjelte; og mange Mennefter ere udi denne Mening, at diffe Hvale flulle flprænge fig udi denne flride, grumme og forfærdelige Strøm. Bønderne, fom boe heromkring, de flge ogflaa, at naar en flor Gran eller Fyrr kommer udaf flore Fjorde eller udaf flore Elve fom fljære af Fjeldet, naar fomme Skjær bliver løst ned af Fjeldet, da tager det flore Gran og Fyrr med fig, og dersom det hænder fig, at et Gran eller Fyrr eller noget andet Træ i hvid fom helst det er for et Træ eller være kan med fine Rodder og Grenene, og det komme udi fomme Strøm, da bliver det borte en Tidlang, faa at ingen veed hvor fomme Træ tager Veien, men paa det flifte kommer det fomme Træ op igjen, da er alle Grenene, alle Rodderne og al Barken afgnævet, og det er marvlet, ligefom det var hugget med en flarp Øxe,

Men mig er berettiget af trofaste Folk, at der skal være nogle hemmelige skarpe Klipper udi den samme Strøm, efterdi at den bør saa saare stærkt, og alt det, som kommer udi den samme Strøm, det maa alt under og tilgrunde; og af disse skarpe Klipper afrides alle Grene, Barken og Rødderne. Alle Folk, som kjende denne Strøm, eller høve tale om den, de ere meget rædde og forstrækkede for samme Strøm, fordi der kan ingen komme over denne Strøm uden udi Maanens Aftagende, det er, naar Ny er eller Veivet er ganske stille, fordi naar Strømmen gjør sin Tid, det er: naar Strømmen er allerførest, da kan man see Himmelen og Solen igjennem Bølgerne og Baarerne, fordi de gaae saa høie, som andre høie Bjerge.

Naar som nogen skal fare over denne Strøm, da har Bønderne grant Med paa Stenene, som ligge udi Fjerding, hvormeget der skal være flødet eller faldet.

Men naar de skulle nu endeligen til at fare herover, da skævne de ikke paa Landet, der som de skulle til, men ret Sønder paa ligesom de vilde drage til Trondhjem eller et andet Sted Sønder paa; men de have alligevel altid Medet paa Fjeldene, hvor langt de skulle Sønder paa, førend de skævne paa Landet; men naar de vide nu deres Tid og see deres Med, saa skævne de ret paa Landet, og har han gode Karle med sig, og de, som raske og snare ere, da kunne de vel med Guds Hjelp faae Landet, og blive hjulpsne, men seiler han gode raske Karle, da gaaer han ikke Mist af en vaad Badstue, saa at de allesammen maa sætte Livet til, uden Gud vil besynderlig hjælpe dem.

Jeg har selv forsøgt nogle Strømme, som ere under England, Hofden og under Vitt, og siden to Strømme, som skjære ind i Granfrig til Sancti Mathias Eiland og Bourdeaux og under Barar Eiland og i Krigen, som de lader Salt. Der falder vel svære stærke Strømme, saa at naar Strømmen og Veivet bør imod hverandre, endog at Skibet ligger for alle sine Ankere og Toug, da maa alle Baadsmændene alligevel gange tiltroers og styre Skibet, ligesom det gif for sine fulde Seil, udi det vildeste Hav, og dersom Skibet saar at girre, da er Skipperen af

af med Anker og Tong, og kanksee med Skib og Gods; det har jeg vel selv med mine egne Dine seet og udi Sandhed forfædet. Jeg har ogsaa forsogt de Stromme for Calles Males i Hispanien, og den stærke Strøm, som falder ind imellem Hispanien og Africa og Kjør ind udi Middelhavet. Den Strøm, som indkjør til Malgen, og siden om ad Sicilien, og siden alt om og om, og endog at der gaaer stort Ord af samme Strøm, da synes mig ikke at være Hundredeparten saa stærk, som denne Moskestrøm den er; men den er saie stærkere end den Strøm udi Brestund, og har ligesaadan Skikkelse, og der falder ikke større Flod, end der falder under Sjælland, uden saa er, at Vandet drives af stær nordvest Storm. Dog under England falder Soen 8 Alne og floer 8 Alne, hvergang den falder eller floer. Midt udi denne samme Moskestrøm ligger et hoit spidst Fjeld som kaldes Mofsen, af hvilket Fjeld denne Strøm har sit Navn, og er det samme Fjeld $\frac{1}{2}$ Mileveis udi sin Omkreds, og der vover noget lidet Græs paa, og der gaae nogle vilde Kaar, og Bønderne sætte ogsaa undertiden om Sommeren nogle Smaalam derpaa, fordi de kan ikke beholde dem udi Fred paa det menige Land for Bjørne og Orne, som her er overmaade nok af.

Her endes Lofothens Præstegjeld Bester paa.

22.

Om Røst og Versen Præstegjeld.

Disse tvende Der, som man kalder Versen og Røst, de gjøre et armt og fattigt Præstegjeld, som ogsaa kommer Lofothens og Bestraalens Fogderie til, og ligger det saare langt udi Havet, og her har været udi gamle Dage en stor mærkelig Handelsbrug og Kjøbmandskab, hvis Lige ikke noget Sted har været over al Nordlandene, fordi al den Fisk, som nu drages inde under Landet, baade udi Baage, udi Skrogen og andet

steds ved Lofothens Side, den gik til udi gamle Tid udi Kyst og Versen, og det allerbedste Fiskerie var der, og der har været en mærkelig Handel og boet saare rige Mænd, som man kan endnu see og forfare paa denne Dag af den drabelige Bygning og herlige Huse, som der har været opbyggede med murede Skorstene og andet saadant, hvilket er nu slet odelagt, og udi Grunden forfaldet og nedrundet, saa at det almindelige Ord sprog er sandt, som man pleier at sige: at der, som laae baade Njød og Vin, der ligger nu baade Hunde og Gvin; fordi de fattige Folk, som der nu boe, de kunne med stor Røst faae saamange Fisk, at de kunne have til deres daglige Føde og Opholdning.

23.

Om Versen.

Fra den liden Gaard Hjelle, som jeg fortalte om, hvilken der ligger i Lofothens Sjeld, straxen indenfor Mossenstrømmen og til Versen, som kaldes Kyst Versen, af en anden De som hedder Kyst, og ligger derhos, — fra Hjelle og til samme Kyst Versen er en stor Begsø, og er denne samme Kyst Versen en stor Begsø lang, og der boer ikke mere end 30 fattige Fiskere paa, og deres bedste og meste Føde er Fuglekjød, fordi paa denne De er et Slags Fugle som kaldes Lunder. Man finder dem ikke mange Steds udi Norge; de ere ikke større end som en liden Krikand, men dog ere de ganske yngelsomme; thi saasnart som Søen kan falde, da kan de brede deres Væg, og endog at de hente deres Føde af Habet, saa gjøre de alligevel deres Reder høit oppe udi Fjeldene, og undertiden allernederst nede udi Fjorden iblandt Stenene, men meste Delen af dem bygge inde i lange Huller og dybe Huler, som ere udi Fjeldet og iblandt Stenene, saa at man kan ikke letteligen faae dem ud af de samme dybe Huller, medmindre man har en liden Hund, som til er vant at krybe

ind udi Hullet og drage dem ud. Men mig er berettet af trofaste Folk, at naar som de gaae udi Fjeldet efter samme Fugle, da have de en lang Stage udi Haanden, og paa Enden sidder et langt spids Jern, er gjort som en Straale, og den samme Stage med Jernpig stikkes ind udi Hullet, der som han veed, at samme Lunder have Unger, og dersom han rager een af dem ud, da kan han faae saa mange som der er inde udi samme Hul, fordi den ene drager den anden ud, fordi den ene klemmer den anden udi Kumpen med Ræbbet, saa at han kan drage 10 eller 12 ud til sig paa eengang tillige. Denne Fugl er vel feed paa Kroppen, men den smager svaarligen af Fisken; men her er mangen fattig Mand, som faaer ikke andet Kjød om Aaret end af disse Fugle. Eiheller have de andet til at slagte end disse Lunder, og Fjerene dem sælge de for Weed; men den samme Fjer er ikke god til Sengedyner, fordi den er skarp til nedent som en Syl, og stikker igjennem, og naar Een ligger derpaa, da er det ligesom han laaer paa Nagleodder. Men til Bænkedyner, lige, som hine Finner gjøre, og berede af Rehnshuder, dertil er den allerbedst nyttig og gavnlig og brugelig.

Somme de bruge den ogsaa saaledes: Det er Skindet med Fjerene paa, som er afblæst, og er saa sammensyet. Dette Skind hænge de udi deres Stuer, og altid see de paa Ræbbet, fordi saa ofte som der vil komme stort Veir eller Regn, da mene de at det samme Ræb væder sig og er vædskesfuldt, endog at det hænger i en varm Stue.

Men disse samme, de ere altid fulde af slemme forgiftige Luus, og dersom samme Luus de komme paa et Menneffe, saa æde de sig ind igjennem Huden og ind udi Kjødet, og siden bulne de ud igjen med stor Bee Pine og Sprække.

24.

Om Røst.

Fra denne Røst Verøen og til Røst ere tre store farlige Vegsø, og naar man skal fare denne Wei, da skal man have en vliis Styrmand og

gode Karle med sig indenbords, som vel kyndige ere, og man skal bruge det samme Løb, ligesom man bruger, naar man farer igjennem Mossestrømmen og til Børsen. Paa denne De boe hened 30 fattige Fiskere, og er her vel lystigt og smukt nok om Sommeren at være, men om Vinteren er her ganske grundt og forfærdeligt, og de fattige Folk her paa Landet lide en stor Kulde om Vinteren; thi her er slet ingen Veed eller Riis paa denne De; men de have slet intet at brænde uden Torv. Deres bedste Føde og Underholdning have de af nogle vilde Gaar, som løbe baade Vinter og Sommer udi Fjeldene og komme aldrig udi Huus, i hvor stor Frost og Kulde det er og i hvor megen Sneer der ligger paa Jorden; men de holde sig udi de høieste Fjelde, og der føde de deres Lam, men naar som de vilde have dem, da maa de styde dem ihjel, eller der forsamler sig en stor Høb Folk og jager dem sammen, saa at de kunne faae fat paa dem. Her paa Landet er ogsaa nok af det Slags Fugle som man kalder Lunder, om hvilke jeg for talte. Her har ogsaa udi gamle Dage været et mærkelig godt Fiskerie og en stor Handel med Kjøbmandskab, men det er nu slet qvit, fordi at Fiskerie har ikke nu gaaet her til udi mange Aar, saa at de her boe, ere arme Stakkarle. Al den Veed som de brænde, den kjøbe de udi Salten, og føre den hjem med Jægter, saa de have 24 Wegs at fare udi Skoven frem og tilbage. Det hænder tit og ofte, at naar de fare udi Skoven efter Veed, da kommer der stor Storm og Uveir paa dem, saa at de kan ikke komme hjem igjen paa to eller tre Maaneders Tid, ja somme ere hele Fjerdinger borte og længer, førend de kunne komme hjem igjen. Det skeer og ofte, at mange af dem komme aldrig igjen, men blive borte med Jægt og Folk og alt det som de have, fordi naar Stormen kommer paa dem, og Strømmen forsætter dem, saa er der ingen Raad til at de kunne undgaae Døden, saa at her er en elendig Værelse, saa dem Gud almægtigste (naade!)

Udi dette samme Røst er ogsaa et Kube-Beje, og her falder hoide Kuber, og de lægges om Høsten om Sancte Mikkelsdagstide, og dette Kube-Beje det kommer kongl. Majestæt til een Part; een Part kommer sal. Erik Rosenkranzes Arvinger til, og een Part deraf kommer Fru In-

geborg til, saa at det byttes udi mange Parter, og der er mange Løds-
eiere derom.

Disse tvende Smaaber som ere Rost-Verøer og Rost, de ere et armt
Præstegjeld, som jeg sagde tilforn, og alle de Skibe, som løbe til Rus-
land eller til Wardsen, de løbe allesammen Westen for Rost, saa at de
komme ikke Landet nærmere, end paa $\frac{1}{2}$ Wegs, og naar de gaae Landet
forbi, saa sætte de deres Raas meer til Nords, og komme saa paa deres
rette Farvand igjen. Men alle tydske Skibe, som seile heromkring, de bære
alle stor Frygt for Strømmen, saa at de komme ikke nærmere Landet,
end at de kunne have vel deres Kjending af Landet, hoor de ere udi
Havet.

25.

Om Bestraalen.

Bestraalen Præstegjeld ligger Norden for Fosøthen, og er den halve
Part af Fogderiet, og er der udi dette samme Præstegjeld tre Fiskevård.

Det første Fiskevård kaldes Versen, og er $\frac{1}{2}$ Mil omkring, og der
ligger en liden Gaard straxen hos, som en Bonde sidder paa, og kaldes
samme Gaard lille Versen. Fiskevårdet kaldes store Versen, og har det
samme store Versen sit Navn af Landet, som derhos ligger, og kaldes Bø,
som er et Annex til Hofdezel, som er Hovedkirken udi Bestraalen Præste-
gjeld; dog alligevel er det tilfikket af Øvrigheden en Præst, som boer udi
dette samme Bø, og han gjør ogsaa Tjeneste udi dette Fiskevård Versen
tre die hver Sondag. Af dette Land Bø har samme Versen sit Navn, og
kaldes Bø-Versen til Skilsmisse fra det andet Versen, som ligger til
Rost, og kaldes Rost-Versen, som før er omtalt, og boer her udi dette
samme Fiskevård 20 fattige Fiskere, men dog sielden falder her noget got
Fiskerie. Dog alligevel ligger her hver Sommer over baade Trondhjems
Borgere og Bergens Borgere med Kjøbmandskab, og faae hvert Aar saae
megen Fisk, som de kunne vel lade deres Far med.

Det andet Fiskeværd som er udi Vestraalen, det hedder Marskhol, men, og ligger 2 Wegs Norden for Bø. Versen, og er denne Marskhol, men et andet saare lidet Fiskeværd, og der boe ikke mere end 9 eller 10 fattige Fiskere; men her er saa ondt at komme tillands og at lande for Storm, Strang og Sjelf, det er store forløne Bølger og Sø, som bryder paa Klipperne saa haardt, at det giver stor forfærdelig Lyd fra sig, og Havet der rundt omkring er slet hvidt af Skum og Graade. Men udi dette Fiskeværd drages meest hine store Hellefyndre, som kaldes her paa Norske Huede, af hvilke de gjøre Rav og optørke.

Det tredie Fiskeværd, som er her udi Vestraalen, kaldes Langenæs, udi hvilket Fiskeværd der boe 60 Fiskere, og de have ogsaa en Præst hos sig, som gjør ogsaa Tjeneste ved toende andre Kirker, som kaldes Ørningen og Thinden. Her ligger om Sommeren ganske mange Bergens Borgere og Thronhjems Borgere med Kjøbmandskab og Udsalg. Og saa meget Gods som hid bliver ført, det gaaer sin Raas altsammen for Fisk. Dog kjøbes det ikke alt af Hjemmændene, som boe udi Fiskeværdet, men Bønderne som boe deromkring kjøbe saa meget med dem, som Værdmændene, fordi de fiske saavel paa Bøndergaardene, som de gjøre udi Fiskeværdene, og meget bedre, og er her fra Boholmen og til Langenæs det allerfarligste og skarpeste Stykke at seile, som skal findes udi al Norges Rige, undtagen den flomme Moskstrom, og her bliver meget Folk, saa at der er saa Nar, at der ei bliver 3 eller 4 Vaade med Folk, fordi der ikkus er skarp Forland, saa at det er umueligt, at noget Menneske kan bjerge sig med Livet om han kommer af sin rette Led og bliver nødt til at søge Landet. Gud naade de fattige Folk, som ere nødte til at forsøge det.

Vesten for Langenæs 3 Wegs, ligger Annenæs Fogderie, og ved dette Langenæs der endes Vestraalens Præstegjeld og Lofothens og Vestraalens Fogderie, som begyndes ved Lødingen eller ved Tjelle. Sund, som jeg sagde tilforn, og strækker sig Norden omkring, og Lofothens omkring Røst og Røst. Versen, og siden alt Norden omkring al Vestraalen indtil Langenæs, henved $\frac{1}{2}$ Hundrede Wegs og meer.

Udi disse 3 Præstegjeld, som ere Loføthen og Westeraalen, Røst og Røst. Versen, der er hverken Jordbævt, Korn, Frøe eller noget, som nyttigt eller gavnligt er, undtagen Blaabær og nogle andre Smaaabær, som kaldes Krægebær, og nogle andre Bær som kaldes Muldebær. Af disse Muldebær gjøre fattige Folk her udi Landet Grød, og den samme Grød bruge de til Lægedom for Skjorbug og anden farlig Krankhed, som her nok banker.

Udi disse høie Fjælde voxer her et Slags Urter, som de kalde Qvande, men paa dansk kaldes den Angelica, og samme Qvande æde de her om Sommeren for Lysts Skyld, baade Roden, Stilkten og Grenene, naar den er grøn, ligesom de æde Ebler, Pærer og Rødder udi Danmark. Det er deres Frugt, og er her intet andet end Himmel, Vand eller Steen, uden hvad Gnd vil give det arme Folk noget udaf Havet og af Søen. Korn voxer her intet, ikkeheller nogen anden Frugt, ikkeheller Raal eller andre Urter, uden Melder og Skarntyde, hvilke man kan undvære.

26.

Om Nordlands Fiskerie.

Her udi Nordland falder tre forskjellige Fiskerier om Aaret, som alle Mand søge til, og endog at de roe ud efter Fisk hver Dag, saa at der er aldrig een Dag, uden det er hellige Dage, at de ere ei paa Søen og ere udroede, om det er det Veir, saa at det er mueligt, at noget Menneffe kan være ude paa Søen; og saa ofte som de komme paa Søen, da faae de altid meffendeels saameget, at de kunne fage udi det allermindste, om de faae ikke mere; dog alligevel er her tre besynderlige Tider om Aaret, til hvilke tre Fisket hver Mand bereder sig, og deraf har de deres allermeste Næring og Underholdning, og naar disse tre Fisket slaae feil, da ere de arme elendige Stakkarle over al Nordland, men naar de slaae til, da har de en stor Guds Gave her udi dette Land.

Det første Fisset og største som her falder, det kaldes Vaarsfiset, fordi det falder om Vaaren. Det begynder strax efter Kyndelmesse, og varer saa indtil vor Frue Dag i Fasten, og stundum til Paaske om Sancte Gregorii Tid, da er her den stærkeste og haardeste Vinter, og paa samme Tid da er det allerbedst Fisset. Den Kuld og Frost, som det arme Folk lider for deres Føde, kan jeg ikke sige. Om Dagen at de roer ud, da har de Klæder, gjorte af bankede Gjedestind og Kalvestind. Disse Klæder kalde de Skindstakke. Dem drage de paa over deres andre Klæder, paa det at de kunne være frie for Soen, saa de skulle ikke blive gennemvaade. Disse Skindstakke staae omkring dem af Fis, ligesom andre Harnist, og Snoret, som de drage Fisken med, saa tidlig som den kommer af Vandet, da er det stift som en Vaand eller Skjep. Wanterne, som de har paa Hænderne, ere af Fis ligesaa haarde, som de vare af Jern, saa at det er et stort Guds Under, at de ikke fryse Hænderne af sig; men her er Mange, som fryse al deres Helfen og Helbred af sig. Alt det Vand, som kommer i Vaaden til dem, det bliver strax staaende i Vaaden og fryser til, saa at de maa tit og ofte roe tillands og slaae Isen af Vaaden, paa det at Vaaden skal ikke synke med dem af den megen Fis som er i den. Naar de nu komme hjem om Qvellen, da have de lidet til Mad, men slet intet til at drikke, uden de kunne drikke en Drik Vand, eller en Drik Blande, det er Syre og Vand; Syre er den Balde, som man gjør saur Ost af tyk Komelk.

Denne Balde, efterat Osten er deraf reent optagen, da lade de den udi Tønder, og har den saa til at drikke det hele Aar udigjennem. Naar den har nu ligget nogen Tid udi Tønder, saa bliver den saur, som anden Edike; saa tage de et lidet deraf som en Pøgel, og saa fire Gange saameget reent Vand og blander deriblandt, og det er den bedste Drik. Men det skeer ofte, at samme Tønder, som de have denne Syre udi, fryse let sønder for dem, saa de maa drikke slet klart Vand. Men de som kunne formaae Mundgodt eller Ol, og har det med til Fisset, de have slet intet Gaavn deraf, fordi det fryser slet bort. Bundene fryse af Tønderne, og Allet fryser ud imellem Staverne, saa at de maa hugge Tønderne sønder og smelte saa Isen udi Skjelder, om de vilde have noget Gaavn der.

af. Af Hesseland og af Nummedalen da løbe de med smaa Jægter til Bøge og til Kroggen og til Lofothen til dette Vaar Fisket strax efter 20de Dag Juiul, paa det at de kunde komme tidlig nok. Den Etendighed, som de da lide, den er usigelig. De ligge om Natten paa hine aabne Flagger, saa at om Morgenens, naar de opbaagne, da ligger der alene tyk Sne ovenpaa dem, og de ligge udi Vand midt paa Siden, uden de have des tattere Far; og saa vaade og skidne som de opstaae, ligesaadan maa de lægge sig igjen, og de have vel henved 4 Uylter Sv og det vilde Hav at løbe over, saa at Mange maa holde Habet 3 eller 4 Nætter og Dage, lige om Juultider med disse aabne Jægter; ja mange tusinde Mennecker blive borte med Skib og Gods paa samme Reise om Vinteren, naar de skulle fare til Vaar - Fisket. Naar de nu komme frem til Fisket, om det saa skeer, at de komme frem til Fisket, fordi det skeer vel tit og ofte, at stor Storm og Guds Veirligt forholder og forhindrer dem, saa at de ikke kunne komme frem til Fisket, men de maa ligge paa Reisen i 7 eller 8 Uger, og maa endda vende tilbage igjen for Modbørs Skyld; men naar de komme frem, da kunne de ikke faae Huse at leie for Folks Skyld, fordi alle Husene ere opleiede; men de som sidst komme, de maa ligge ude paa Marken udi Røstene, det er Huse, som de sætte deres Vaade udi. Somme maa drage Vaadene paa Landet og vælte dem omkring og ligge derunder udi hine lange Vinternætter, saa at den Etendighed, som dette arme Folk her lide for deres Føde, den er usigelig, og man kan ikke skrive det saa meget ondt som det er til. Jeg troer visseligen, at intet Mennecke paa Jorden lider saamegen Nød for deres fattige Føde, som det arme Folk gjør her udi Nordland; og jeg troer ogsaa visseligen, at intet Mennecke paa Jorden søger deres Livs Næring med større Fare og Livsfarlighed, med større Mvie og Umag end dette arme Folk de gjøre, og ingen Menneckes Lykke og Belskærd staaer saa sminbarligen udi Guds Haand, som disse arme Nordfars Lykke staaer, fordi at endog dette Vaar - Fisket er vel det allerbedste Fisket, som her falder om Næret, og de fiske vel en stor Guds Gave, saa at fire Karle som ere paa en Vaad, som kaldes en Ottring, deraf, at

de have 8 Mærer om Borde, 4 paa hver Side, og de have 3 Snorer at drage Fisk med, da kunde de vel, om Gud vil, og Fiskene ere meget forhaanden, drage paa een Baad 24, 30, 40, 44 Hundrede; Somme mere og Somme mindre, som Gud vil og Lykken er god til og Fiskten er meget forhaanden. De kunne vel to gange om Dagen, i hvor Stakket end Dagen er, lade deres Baade fulde af Fisk, alt saalange Baaden kan bære og drage en Fisk, og aldrig er Baaden saa stor, at de kunne vel drage den fuld, naar Fiskten vil ellers bide og Gud vil give dem got Veirligt; men her er en saare unaadig Himmel med Storm, Sne, Regn og Blæst og Kulde og Frost foruden Ende, saa at de fattige Folk staae en stor Livsfare for denne arme Fisk. De vove Liv og Gods, Helsen og Helbred for deres fattige Fode, og de miste ofte Gods og Bjerling, Helsen og deres gode Helbred, deres Førlighed, deres Sundhed og Karsthed, og de faae ikke saamegen Fisk igjen, som de kunde æde sig mæt paa en gang, saa naade dem Gud i Himmelen. Frost og Kulde, Hunger og Tørst, Storm og Regn, Hagl og Sne, Skjærbug og Landfarsot og Spedalskhed er ganske her iblandt den menige Mand, og altfor meget deraf, om det var ellers Guds Willie. Pestilens kommer her ikke gjerne, men det vilde Had, hine grumme Bølger og hiin skarpe Sø er de fattige Folk, som her boe, Pestilens haard nok, besværre! Gud bedredet saasandt! her er intet godt at være; det skal Gud kjende, hvem ellers andre Raad havde. Gud naade den, som nødt er til at fremdrage sin Alder i dette elendige Lands Ende, hvor den Jammer og Puk, som man hører og seer dagligdags paa dette fattige Folk, maa komme et Menneffe til at græde, uden at han ellers har et Staalherte. Gud være os arme Syndere naadig, for sin Søn Jesu Christi Skyld.

Det andet Fisket kaldes Sommer-Fisket, og det begynder her om Sommermallet, det er om Sancte Halsbors Tid, og varer siden til Margrethæ Tid, og da kommer her smaa Tørst og Seye ved Landet, saa at man kan da faae Fisk paa hver Grund. Men om Sancte Margrethæ Tid, da ere alle Mænd seilrede til Bergen, og de som hjemme ere, agte intet Fiskerie mere, end som de kunne æde; fordi de kunne ikke for-

vare samme Fisk for Maddiker, dertilmed kunde de rise i Skov og Mark, at de kunne faae saameget Græs, som de kunde føde en Ko, tee eller fire med, Somme flere og Somme færre, som de formaae til; derfor agte de intet paa Fisket den Tid, men de som boe udi Fiskeværdene, de have slet intet Fæ, derfor ligge de tilføes alt Aaret; men den Fisk som de drage om Sommeren, som de kunne ikke forvare for Maddiker, den sælge de Trondhjems Borgere, som her ligge med Kjobmandskab, hvilke der sælge den strax en Nat eller to, og tørkke den siden paa Bjerget imod Solen, saa at den bliver haard som et Stykke Træ, og paa denne Fisk har de en god Fortjeneste, endog at de have nogen Umag med den; men de faae den for ingen Ting, fordi Fiskerne vide ikke hoortil den duer, men de ere glade, at de kunne faae noget derfor.

Det tredie Fisket kaldes Høst Fisket, og varer fra Sancte Michaelis Dag og til Lucia Dag, og da kommer Langen af Havet. Den er et synderligt Slags Fisk, som er længere end Torsten; og Bønderne have dette til Mærke, naar Sneen kommer udi Fjeldet, da kommer Langen under Landet, og søger de almindelige Fiske Klakkes, det er: Grunde, som ligge udi Havet. Paa samme Grunde opspringer og opvælder der ferst Vand, som kommer af Landet og løber under Jorden ad Aarer op til disse Grunde, og der opvælder det. Efter dette ferste Vand gaaer Fisken, og staaer ober disse Vandaarer og udgyder sin Rogh, efter som dens Natur tilføger. Dette er mig udi Sandhed af gamle Fiskemænd berettet saa at gaae til.

27.

Om hvad Slags Fugle her almindeligen findes om Aaret.

Først om Aaret om Fasten kommer hid udaf Havet store graa Strandmaager, hvilke paa Norff kaldes Maager; og de blive her aldenkund Fisken er her under Landet, og naar Fisken drager sin Kaas til Havs igjen, saa følger Fuglen med den. Af disse Maager har Fiskerne det

Gavn, at de paa dem kunde see, hvor Fisken staaer ubi Søen nede paa Bunden, fordi saa ihvorsom Fisken staaer ubi Søen, der sidde disse Maasser ret oven over paa Søen, og ligesom Fisken gaaer til eller fra, frem eller tilbage ubi Havet, saa følger Maasserne efter, og altid ere de ret over Fisken. Derfor have Fiskerne et vist Tegn, at ihvor som de see paa Søen at der ere mange Strandfugle tilhobe forsamlede, der vide de forvist, at der er ogsaa Fisk, derfor roe de did som de see, at Fuglen er, og paa samme Sted som de seer at Fuglen holder til, paa samme Sted udkaste de deres Fiskestøre, og drage strax Fisk, og naar de nu faae Fisken inden Borde, strax opriske de den og udtage Trannen af den og udkaste samme Tran over Borde, og giver Maassen den for sin Umag, hvilken strax er tilrede og opsluger den. Dette er en almindelig Brug hos alle gamle Fiskere, og endog at Fuglen sidder nær ved Baaden, at man kan staae ham med Raren eller Saxen, der er en lang Kniv, som sidder paa et langt Skaft, som Fiskerne bruge til at opskjære deres Fisk med, dog vilde de ikke røre dem, staae dem eller gjøre dem noget Ondt, fordi de holde det for stor Synd at staae Fiskefuglen, som de kalde disse Strandmaager, og der skulde visseligen følge Ulykke efter, saa at han siden efter ikke skulde faae Lykke til Fiske efter den Dag. Hvad sandt er eller ikke, det maa Gud vide; men jeg holder det for Wantroe og Kjerlinge-Skvalder. Naar som Fisken gaaer nu til Havs igjen, da følger disse Maasser Fisken igjen til Havs, mestepart ligesom de tilforn følge den under Landet. Men de Maasser som her blive tilbage om Sommeren, og ikke følge de andre til Havs, de gjøre deres Reder, og gjøre deres Eg ubi allerhøieste Fjeld, baade ubi Rost-Berøen, ubi Bo-Berøen og ubi andre høie Fjelde, og de ere utallige mange. Ingen kan komme til dem uden stor Livsfare, saa saare brat er det at gaae til dem; dog findes her Folk som have saa dristelige Hjerter og saa stærke Hoveder, at de opgaae ubi Fjeldene, ihvor høie at de ere og ihvor bratte de kunne være, og tage dem deres Eg ifra; de ere ogsaa saare kunnige og udlærte paa at gaae i Fjeldet, saa at naar de finde nogle Eg, som ligge saameget brat, at de kunne ikke komme til at gaae i Fjeldet

til dem, da tage de et raadent Eg, og det samme slaae de sonder paa det bratte Fjeld og flette Bjerg, og lader det sleges imod Solen, og naar som det er nu saaledes af Solens Hede blesen haardt, da sige de derpaa, og række saa bort udi Reden og tage Egene fra Massen, og gaae tilbage igjen; men Mange misse Livet herudover, fordi de nedfalde af hine Stehøie Fjelde, og slaaes udi mange Stykker, og betale saaledes disse Eg ganske dyre. Disse Masser have 5 Eg udi det allerhøieste i Reden, og ikke høiere. Her findes et Slags Fugle, som Bønderne kalde Alliker, de ere sorte, og ikke større end en liden Strandmaage, og altid ligge de paa Havet, men naar de opflyve udi Veiret, da raabe Fiskerne som derhos sidde og fiske, med et barbarisk Ord og sige: J Tul, J Tul, Tul om Tul om, J Tul, J Tul! og saalænge de saa raabe, flyver den arme Fugl rundt omkring udi Veiret, indtil saalænge at den er saa træt, at den formaaer ikke mere at flyve, eller den veed ikke hvor den er, men sætter sig udi Vaaden eller udi Seilet eller paa Eoen og dukker sig ned udi Vandet og kommer saa ikke op udi en lang Tid igjen, og dersom man finder eller seer en Stok svømme rækkende udi Havet, da sidder der saa ganske mange af disse Alliker og Lunder paa samme Rækestok, at man kan ikke see Stokken for disse samme Fugle, saa tykt sidde de derpaa. Om disse Lunder, hvad det er for et Slags Fugle, kan man læse udi Rost, Versens Beskrivelse.

Her findes ogsaa et Slags Fugle, som man kalder Havhest, hvilke jeg troer visseligen at være den Fagl som Plinius skriver om, og kalder Halcyon paa Græsk, fordi naar Nabnet udtydes paa Dansk af Græskten, som er mig berettet, det mærker det Havasen, hvilket vi kalde Havhest. Denne Fagl er ikke red for Folk, men den sætter sig haardt op til Vaadene, og æde af alt det, som de udkaste. Dens Maal er ligesom en Hest naar den snorker; den er graa paa Hjerene, og er ikke aldeles saa stor som en liden Strandmaage; dens Næb er som et Mossenæb. Oven paa Næbet, hart hos dens Nieskeen, ere to store Huller, ligesom Næseborerne paa en Hest, og det skal være dens Næseborer. Den er ikke æden, des. Der gaaer en slem forgiftig Lugt fra den, men der er ikke mange

der vil røre den, men dersom nogen slaaer den med en Narelsomme, det er den store Ende paa Naren, saa at den ligger slet død paa Haret, da komme de andre dens Staldbrode og ribe paa den med svært Raab, indtil saalænge den slyber sin Raas bort med de andre.

Wig er ogsaa udi Sandingen sagt af gode redelige Folk, at dersom man vil gribe denne Fugl levende og binde et lidet Stykke Staal paa den, da kunne de andre dens Staldbrode det kjende og strax mærke, at den har Staal paa sig, og derfor forsamlе de sig omkring den, og ribe alle Fjerene af den; og dersom de ikke endnu kunne faae Jernet af den, da ribe de den slet ihjel, og saa slybe de bort. Denne Fugl er ikke gjerne fremme uden i mørkt Veir, ellers holder den sig udi det vilde Hav paa Verne, som ingen Christen Menneffe kommer eller veed sig deraf at sige.

Mange Mennecker ere udi denne Mening, at denne samme Havhest er en Hulder-Fugl, og derfor kan den ikke fordrage Staal paa sig; thi dersom Staalet kom paa det Land som de ere, da mene de, at det samme Land skulde blive aabenbaret; men jeg holder det for en Fabul. Men det er vist og ofte forsøgt, at dersom man binder Staalet paa, og slipper den saa løs, da ribe de andre alle Fjerene af den, og paa det allerlidste da ribe den slet ihjel; men hvorfor de det gjøre, det maa Gud vide, som alting veed. Imellem Paaske og Pintsedags Tider da kommer her hvert Aar et Slags smaa Fugle, som ere sneehvide paa deres Fjer, og ikke større end en Graaspurv. Disse Fugle kalde de Snetittinger, fordi de komme altid med stor Sne. Naar de komme, da følger der gjerne stor Sne efter. Og naar de har været her udi 13 eller 14 Dage, da slybe de bort igjen, og ingen Mand veed hvorfra de komme og hvor de fare igjen. Naar de komme da ere de mange Tusinde tilsammen, og saa tykke, at ingen kan see Jorden for dem, og de ere ikke meget rædde for Folk, men sætte sig paa Husene og i Gaardene, og hvor de kunne komme. Naar de slybe bort igjen, da følges de gjerne ad; men de som blive her tilbage igjen, de forandre deres Fjer om Sommeren og blive graae.

Men naar Vinteren kommer, saa faae de deres rette Fjer igjen, som de havde det første de hidkom, og blive sneehvide. Hvad det skal være for et Slags Fugle, hvorfra de komme og hvor de fare siden, det kan Ingen optænke eller begrunde; men Folk ere udi den Mening, at de skulle komme af nogle ubekjendte Lande, som ligge langt borte udi det vilde Hav. Men Somme mene at de skulle komme ned af hine høie Fjælde for stor Snees Skyld, og siden naar Sneen var overstaaet, skulle de søge deres gamle Boliger igjen. Her findes ogsaa et Slags Fugle, som de kalde Skarve, og Somme mene at det er de, som man paa Dansk kalder Ulkekrager. De ere kulsorte, og store som en Raadgaas, bygge udi Fjeldet, men de søge deres Føde udi Havet.

Her findes ogsaa et Slags Fugle, som man kalder Lum. Denne Fugl er stor som en Skarve, men er broget paa Hjærene; den har ingen Tunge. Dens Fodder sidde saa langt bag ud, at den kan intet gaae paa sine Fodder, men dersom den kommer paa Jorden at ligge, da kan den ikke igjen komme op, fordi den ligger paa Bugen og ikke kan faae Veiret under sine Vinger, og naar den kommer udi stille Vand, da kan den ikke vel opkomme. Den gjør sin Rede ud med ferske Søer og store Elve paa høie Tuer saa nær ved Vandet, at den kan vælte sig af sin Rede og ud i Vandet, ellers kan den ikke komme op, uden den kommer først udi Vandet. Den gjør to Eg og ikke flere.

Om de almindelige Fugle, som ere Krager, Skar, Orne og Ravne, som her findes, vil jeg ikke skrive. Saamange Ravne findes ingensteds udi al Verden, som her; her er ogsaa ganske mange Orne, som gjøre stor Skade paa Lam, Kid, Geder og Søer.

Om Spøgerie.

Her udi Vesterdaalen udi en Fjerding som kaldes Vo Fjerding, ligger en Gaard som kaldes Søbjerg, og hos samme Gaard ligger et stort høit Fjeld, som har sit Navn af Gaarden, og kaldes Søbjerg Fjeld. Af dette Fjeld kan man tit og ofte om Sommeren see udflyve et langt Tingest, som er skabt ligesom en gloende Brand. Dette seer man om Sommeren om Morgenens udflyve, og om Aftenen kan man see det komme Nordvest af Havet igjen, og flyve lige ad Fjeldet igjen. Og saasnart som det kommer til Fjeldet, saa bliver det borte og forsvinder, og sees ikke mere. Om Vinteren seer man intet til dette Spøgerie, men allene om Sommeren. Hvad det skal være, det maa Gud vide. Dog alligevel er her Mange udi den Mening, at det skal være en Drage, som skal ligge paa en stor Hob Peninge Guld og Sølv, hvilket jeg holder for en Fabel; thi var det en Drage, da kunde man see dens Krop og Lemmer. Det kan man ikke; men man seer ikke andet end et langt Tingest, som et Haandklæde, og synes udi alle Maader som en gloende brændende Brand fare 100 Fæne høit oppe i Veiret fra Havet eller fra Jorden.

Om Hvalfiske.

Om Sancte Hansdags Tid da kommer her mange store og forfærdelige Slags Hvaler udaf det vilde Hav, og gaae frem og tilbage her ud med Landet, og Fiskerne have adskillige Navne til dem, efter som de see, hvad Slags de ere af. Somme kaldes Troldhvaler, et andet Slags kaldes Rørhvaler, somme kaldes Slet Hvaler, somme kaldes Tunghvaler, et andet Slags kaldes Rødkindbeen, fordi de have nogle lange røde Stræger omkring Munden; ja Somme sige, at her skal findes 100 Slags

Hvaler. Om deres Storhed og Grumhed kan jeg ikke skrive, fordi man seer dem ofte ligge paa Søen, ligesom andre store Skjær, og de ere begroede med Skjel og Tang, ligesom andre Stene. De ere 100 Favne lange. De gøre en stor Skade her udi denne Landsende. De vælte og baste mange Baade omkring, og opsluge mange Menneſker. Naar de fattige Folk sidde udroede paa Havet efter Fisk, da komme disse grumme Hvaler op af Søen, førend de vide noget deraf, og seer dem ikke, førend de omkaste Baaden; men dersom de blive dem tilforn vaer, og seer, at de ville til Baaden, da kaste de paa at roe, og paa det de kunne undkomme dem, da roe de ret imod Solen, og saaledes kunne de undertiden slippe med stor Livsfare, fordi at Hvalen kan ikke see imod Solen.

Det seer vel ogsaa tit og ofte, at de undkomme Hvalen og naae Landet for den, dog alligevel doe de strax, fordi de have saa roet, at Blodet staaer dem op udi Halsen, og have forsprængt sig af stor Rædsel og Forstrækkelse.

30.

Om Raad til at fordrive Hvaler med.

Imod disse forgiftige store Troldhvaler bruge disse fattige Folk adskillige Raad udi Søen, saa at de skulle ikke opsluge dem. Somme de have altid Bevergel hos sig, og deraf kaste de noget lidet udi Søen imod Hvalen. Saasnart at Hvalen den fornemmer og lugter, da slyr den. Somme, de som ikke kunne bekomme Bevergel, de tage Kodræk, med Tugt at sige, og denne samme kaste de ud imod Hvalen. Det kan han ikke fordrage, men synker. Somme de tage Hestehaar og hugge dem smaa og kaste dem i Søen imod Hvalen, naar de har seet den komme imod Baaden; men for disse Hestehaar rommer den og bliver strax borte.

Om Svampe.

Her findes ogsaa Svampe udi Fjeren, saadanne, som man kjober udi Kramboderne. De vøxe udi Havet paa Steen eller paa Søra, det er et Slags Weed, som vøyer paa Havsens Bund, og kaldes Søra; derpaa vøxe disse Svampe og slaaes til Land, og opbrydes fra Grunden udi stor Storm og haardt Bestenbeir, og naar som de komme først tillands, da ere de at see til ligesom de vare fulde af Blod, men naar de faae ligget nogen Stund paa Landet, og der kommer Regn paa dem, saa blive de hvidagtige eller brune. Men de ere ikke saa gode, som de der kjøbes udi Kummer; thi de ere meget skjøre og briste udi Stykker, saasnart man bruger dem noget. Men var her nogen, som vidste ret at omgaaes dem, da kansee at de kunne blive nyttige til høis man vilde bruge dem.

Om Andenæs.

Andenæs er et Præstegjeld og er et Fogderie, og ligger Nordost for Vestraalen og Westen fra Sinnen Lehn, og er en omflydt De, og paa dette samme Land er et skjøndt Fiskeværd, og der boer en stor Hob Tiskere, og der drages de allerbedste Rave, som man finder ved al Nordlands Side, og der bruges en stor Handel, og er saa godt som en halv Kjøbstad.

Mig er berettet og sagt af gamle trofaste Dannemænd, at de Borgemeestere og Raadmænd udi Bergen have havt det samme Lehn udi Forlehnning af Kongen; dog med saadanne Vilkaar, at 6 eller 8 af dem skulde være her hvert Aar udi dette Fiskeværd Andenæs, og naar Laugthinget stod, da skulde de sidde hos Laugmanden, og hjælpe hver Mand tilrette, baade fattig og Rig, saa at det kunde gaae ligelig til udi alle Maader; og

Somme sige, at disse samme, som have havt Andenæs udi Forpagtning have været Herremænd, Riddere og Riddersmand, og alligevel have de været Borgemeister og Raadmænd udi Bergen, og er ikke end længe siden, at der var to Herremænd som boede der, og havde det udi Forlehning, og vare Raadmænd udi Bergen. Den ene hed Lauritz Kru, og den anden hed Jens Ellingsen, og siden de ere døde og affaldne, da ere de danske Adelsmænd dermed af Kongl. Majestæt forlehuede.

Men nuomfunder gaaer det ganske anderledes til her udi Nordland. Laugmandens Rente er ham forforktet; det han maa ene affige Sententser. Der er Ingen som tager sig til at hjælpe ham. Her er ganske meget fattige Folk, som lidet have lang Vej at vandree til Laugthinget; thi de sidde udi stor Skyld hos Garpen udi Bergen. Gud veed, at mangen Mand's Bord er ofte rigere end hans Statur er, og mangen Mand's Kjøkken er ofte rigere end hans Kjelder er. Mangen sidder med et heelt Huus fuldt af smaa Børn, og have saare lidet eller slet intet til Mad; Tyttebær, Skjælsfisk og Tang udi Fjeren er deres bedste Mad, men det som værre er, vil jeg ikke skrive.

Mig er berettet og sagt af ærlige trofaste Dannemænd, at her har været udi gamle Dage saadan Skik udi Nordland, at naar Laugthinget stod paa Stegen, da skulde Laugmanden holde til Kost og Herberge alle kongl. Majestæts Fogder over al Nordland, og andre ærlige Mænd med, som sig da paa samme Tid lod finde, saalænge at Laugthinget stod, men nu er det slet forandret.

Laugmanden har lidet for sig selv og passeligen til Andre. Her banker lidet for Umagen at drage en lang Vej med stor Livsfare over disse slemme forgiftige Fjorder, om hvilke før er talt, som er 7 Vegsø lang og $3\frac{1}{2}$ Vegsø bred over, og mange Andre. Jeg siger for mig, at jeg ikke vilde overfare dem i Storm og Uveir for 20 slagne Daler; thi det kan vel ofte hændes sig, at man kan komme over dem og komme til Laug-

thinget; men man kan ikke komme derfra tilbage igjen for Storm og Uveir udi en heel Maanedes Tid, og derover baade fortærer det Lidet man har med sig, og saa at forsamme sin fattige Næring og Bjeriug paa et andet Sted.

Saa grumt som her er udi Nordland om Vinteren, saa lystigt er her om Sommeren, endog at Sommeren er ikke længer her, end en Maanedes Tid udi det allerlængste. Fra Gregori Tid udi Fasten og til Sancte Lauris Tid, da er der slet ingen Nat paa Himmelen, men Nat og Dag ere lige eens. Om Pinsedags Tid og til Bodossi Tid skinner Solen om Natten lige saa klar, som om Middags Tid. Dog hun er noget rødagtig. Dog alligevel gaaer den saa høit paa Himmelen om Natten, som den gaaer udi Danmark om Dagen ved Sancte Mikelsdags Tid. Sneen ligger her mange Steder udi Fjeldene den ganske Sommer udover; ihvor heed at Sommeren den er, dog alligevel kan den ikke smelte og brede forgangne Vinters Snee, men den Stund at her er varmt om Sommeren, da falder her sliq stor Hede, at grueligt er; men denne Hede varer en stakket Tid, kan det vare paa 8 eller 14 Dage udi det allerlængste, da varer det ikke længer. Siden er her intet andet end Snee, Frost, Regn, Hagl, Kuld og Storm og utimeligt Veirlig foruden al Ende. Saa naade os Gud i Himmelen, som her skal fremdrage deres hele Livstid.

Om Haakerling, hvorledes den fanges her
udi Nordland.

Først tage Bønderne døde Kalve og døde Hunde. Dem henlægge de udi en gammel Tonde, og sætte den saa udi et varmt og hedt Huus tilstoppet, og lader det saa staae og raadne udi 3 eller 4 Uger, og naar Giften er overstaaet, da gjøre de sig en Kurb af Vidier, og lægge det raadne Tingest udi, og binde det ved en Krabbe eller Akker eller en stor Steen, og synke det saa ned til Bunden. Der som meest Strømmen er, sætte de sig ud naar Søen falder, og saa sidde de Nat og Dag, og aldrig sove tillige, men altid skal Een vaage, og dersom de ikke fornemme Haakerling udi et Solfald, det er fra Søen begynder at falde, og blive slet udfaldet, og begynder saa at fløde igjen — det kaldes et Søfald. Og er 12 Timer; — Dersom de ikke derimellem fornemme noget til Haakerlingen, da er den ikke nær forhaanden; fordi saa tidlig som dette raadne Tingest kommer udi Søen, og Strømmen faaer baaret eengang Sønder og eengang Nord paa, da har den strax Løven, det er Lugten deraf. Saa kommer den rendende did som dette raadne Tingest ligger nedstunket; sidde de derudover med deres Gifteredskab, som den Tid er beredt, saa fange de den; og kunde de undertiden faae den Haakerling, udi hvilken de kunde faae en heel Løst Lever; og naar som Haakerling, da give de grangiveligen Agt paa Maanen, og sætte sig aldrig udi Qvarteersfiste, men enten udi Nymaane eller udi Guldmaane; og dette Haakerlingsætte har dette Lyde med sig, at endog Weiret er vel godt nok, naar som de sætte sig, dog alligevel kommer der gjerne al-

mindeligen for Storm og Uveir efter, saa at de maa ofte rømme til lands for Storms Skyld. Det Snøre som de drage disse Haakerlinge med, kaldes Haakerling-Kael eller Haakerling-Linie, og er hundrede Favne langt og to Fingre tykt. De have en Angel som er $\frac{1}{2}$ Pund Jern udi, og samme Angel hænger udi en stor Jernlænke, paa det at Haakerlingen skal ikke afbide Angelen og gaae bort med den, som ofte skeer. Ovenfor denne Jernlænke have de 4 Favne Loug, som er omredt med beget Traad, og kaldes Sognebolken; paa det den skal ikke afkjære den med sine Finner, fordi den er saa trædsk, at naar som den er fanget, da snoer den sig om og om i Søen, og snoer Linen paa sig, og saaledes affjær den; men Somme de give hende Linen og lade den løbe, og gjør Enden fast udi Baaden, saa kan den vel drage Baaden efter sig 3 eller 4 Wegsø. I hvor stor at Baaden er, da farer den fastere affted med den, end som den gif for sit fulde Seil udi stor Storm; og naar som den nu lang Tid har floiet udi Søen frem og tilbage, og draget Baaden efter sig, da bliver den paa det sidste træt, og forsprænger sig. Saa kunne de da med Lempe faae Død paa den.

Men ellers er den en saare stærk Gift, og ond at faae Død paa, men kaster ofte Baadene omkuld, og Folkene over Borde, saa at de omkomme. Men naar de kunne komme til at affjære dens Spore, det er dens Hale eller Kump, saa ligger den stille paa Søen, og har ingen Magt meer, og naar Gud vil give Lykke at de kunne faae een eller flere af disse Gifte, da faae de vel lige for deres Umag; fordi ligesom Finken er stor til, saa har den Lever i sig, somme 3 Lønder, somme 4 Lønder, somme 8 Lønder, somme meer og somme mindre. Denne Lever

brede de op og smelte den, og det Fedt som deraf kommer, det kalde de Liusse, og paa Dansk Tran. Af hver to Tønder Lever kan man faae een Tonde Liusse, hvilket Liusse føres til Bergen, og der sælges for hvis de fattige Folk have Behov til deres Ophold; og kan man faae undertiden for hver Tonde 9 Daler, 8, Daler, 7 Daler, og undertiden meer og undertiden mindre.

Men Fisken i sig selv tage de og gjøre Rækling af; det er: de skjære den i Stykker og tørre den siden udi Vinden, og naar den saaledes er bleven vel tør, da æde de den ligesom anden Rav og Rækling, fordi de fattige Stakkarle have slet intet andet til Mad.

Udi almindelige Fisket maa der ingen Mand sidde efter Haakerling, paa det at Fisken skal ikke flye derfor, men naar Fisket er overstaaet, da maa der sætte Vaad ud hvo som vil. Denne Gist er stabt ligesom en Haa, dog er dens Hud og Skind fingertykt, og det bruges til at flure Borde og Bænke og Skabe med, fordi det er saare hvast og skarpt.

Over Munden har denne Gist en lang Næse, og om man skjær Næsen af Fisken, og gjør den rund og trind som en Kassebold, da kan man lege Bold dermed, ligesom med en anden Kassebold, fordi den springer meget høiere op i Veiret, naar de slaae den paa Jorden, end nogen Kassebold kan gjøre, naar den er vel tør.

Efter man har udsat det raadne Dævelskab i Egen, om hvilket jeg for talte, da kommer Haakerlingen hasteligen, om hun ellers er til

paa 4 eller 5 Wegs nær, saa tidligen som den fornemmer denne raadne Lugt, da kommer den søgende med sig stor Hastighed, at den søger ofte store Stykker af Røsen af sig selv; saa gjerne er den efter dette forgiftige raadne Tingest. Den søger hoerken for Grunde eller noget andet som ubi Veien er, men haster did som det Raadne ligger. Og det skeer ofte, at den ene æder den anden op, fordi naar de have træffet een, lade de den flyde uden Borde; thi den kan ikke faae Rum i Baaden, men de skjære den op uden Borde, og tage Leveren af den. Saa kommer ofte en anden levende Haakerling og tager den bort fra dem, som de sidde alle og see derpaa.

34.

Om hvad Slags Myndt Bønderne bruge imellem sig her udi Nordland.

Her udi Nordland banker ingen Penninge imellem den gemene Mand, men naar de ville kjøbslaae og handle med hverandre, da regne de deres Kjøb udi Marketal efter gammel Wiis og Sædvane. Udi hver Mark som Bønderne bruge imellem sig selv, er 6 danske Mark, $1\frac{1}{2}$ Daler, og disse Mark kalde de her Norren Mark. Dersom en Mand vil give sin Datter til Hjemgave 4 Norren Mark, da giver han hende disse eller andre saadanne Penninge: først en Ko for en Norren Mark . . . . .

(Det øvrige mangler).